

از گنجایش زبان فارسی تا تمسخر واژه‌گزینی

همه نگهبان زبانیم

گفت‌وگو با نسرين پرويزی
معاون واژه‌گزینی فرهنگستان

اسم فرهنگستان زبان و ادب فارسی به دلیل واژه‌هایی که به جای کلمات وارداتی تعریف و جایگزین می‌کند، آشناست. برای اینکه سردربیاوریم که فرهنگستان چرا و چطوری این کار را انجام می‌دهد با نسرین پرویزی، معاون واژه‌گزینی فرهنگستان گفت‌وگو کرده‌ایم.

تکلیفمان با واژه‌های بیگانه وارداتی چیست؟

آیا برای همه‌شان معادل وجود دارد؟

همه زبان‌ها از هم وام می‌گیرند و این وام‌گیری به غنی‌سازی زبان کمک می‌کند. اما نباید از حد متعارف خارج شود. علاوه‌بر این، برخی واژه‌هایی که وارد بدنه زبانی شده‌اند، فارسی‌شده هستند؛ مثل اتوبوس، تاکسی، رادیو، تلویزیون و فیلم.

فرهنگستان، برخی واژه‌ها را معادل‌گزینی نمی‌کند؛ چون برای برخی واژه‌ها امکان این کار وجود ندارد یا بعضاً مثل واژه «وب» به قدری کوتاه‌اند که جایگزین آن‌ها نمی‌افتد؛ پس، از همان‌ها بهره می‌گیریم.

چه چیزی واژه‌گزینی را جذاب و جالب کرده است؟

واژه‌گزینی فرآیندی بسیار شیرین است؛ چون در این فرآیند باید ریشه‌یابی و بر اساس آن معادل‌گزینی کرد. خیلی اوقات در واژه‌سازی از عناصر زبان‌های باستانی خودمان استفاده می‌کنیم؛ برای مثال در کلمه ترابری، «ترا» پیش‌وند باستانی از زبان‌های گذشته ما به معنای «آن سوتر رفتن» است.

برخی اوقات واژه بیگانه را می‌شکنیم و عناصرش را بررسی و نیز عناصر مرده یا کم بسامد را احیا می‌کنیم، یا از گویش‌های مختلف واژه‌هایی را می‌گیریم و وارد زبان فارسی می‌کنیم.

برخی واژه‌گزینی‌ها را مسخره می‌کنند؛

این شوخی‌ها و تمسخرها از کجا ریشه می‌گیرد؟

بعضاً شوخی‌هایی را با فرهنگستان زبان و ادب فارسی می‌کنند و واژه‌هایی را به آن نسبت می‌دهند؛ مثل، کاربرد «درازآویز زینتی» برای کراوات یا «کش‌لقمه» برای پیترزا و امثال این‌ها که واقعی نیست. این شوخی‌ها همیشه و از زمان فرهنگستان اول وجود داشته و حتی نویسندگانی در گذشته به آن معترض بوده‌اند. برای مثال، صادق هدایت در این‌باره متن نوشته، مثلاً پایان‌نامه، پزشکی و ناو مورد تمسخر هدایت قرار می‌گیرند؛ ولی امروز جاافتاده‌اند.

گاهی در مقابل واژه‌گزینی‌ها مقاومت می‌شود

با این وجود کار واژه‌های جدید به کجا می‌رسد؟

واژه‌گزینی برای نسل بعد می‌تواند مؤثر باشد. ما برحسب عادت واژه‌هایی را به کار می‌بریم که ترک کردن آن‌ها سخت است، اما وقتی واژه‌گزینی‌ها وارد متون و در رسانه‌ها منعکس شود و بچه‌ها از ابتدا با کتاب درسی آن‌ها را تحصیل کنند در ذهنشان واژه‌هایی می‌نشیند که در درس‌هایش آن‌ها را خوانده‌اند.

امروز، واژه‌های زیست‌شناسی مثل گلبِـرگ و کاسبِـرگ که در فرهنگستان اول برای اصطلاحات علمی واژه‌گزینی شده‌اند و پیش از آن معادل فرانسوی‌شان کاربرد داشت، جاافتاده‌اند و کاربرد دارند.

واژه‌گزینی‌ها چطور به اطلاع مردم می‌رسد؟

واژه‌های مصوب فرهنگستان را می‌توان در وبگاه فرهنگستان زبان و ادب فارسی جست‌وجو کرد. همچنین تاکنون ۱۸ فرهنگ واژه‌های مصوب را تدوین کرده‌ایم که قابل تهیه و در دسترس است.

واژه‌گزینی در ایران چطور شروع شد و الان چه وضعیتی دارد؟

فرآیند واژه‌گزینی بیش از صد سال قبل در ایران آغاز شد؛ با فعالیت انجمن‌های مختلف در حوزه‌های پزشکی، نظامی، جغرافیایی و ... در ایران و ورود واژگان بیگانه به زبان فارسی، فرهنگستان‌ها نیز فعال شدند. فرهنگستان زبان و ادب فارسی از ابتدای کار خود، واژه‌گزینی را جزو گروه‌های اصلی تعریف کرد. اکنون واژه‌گزینی یک علم است و در مقاطع کارشناسی، کارشناسی‌ارشد و دکتری در کشورهای مختلف تدریس و به فارغ‌التحصیلان آن مدرک دانشگاهی اعطا می‌شود.

واژه‌گزینی در فرهنگستان زبان و ادب فارسی

چطور و با کمک چه کسانی پیش می‌رود؟

فرهنگستان زبان و ادب فارسی تنها متولی رسمی حفظ و حراست و گسترش زبان فارسی در کشور است و از طریق ایجاد گروه‌های متعدد علمی، شناسایی و حفظ گویش‌های مختلف کشور، بررسی متون گذشته ایران در حوزه زبان‌های ایرانی، ارتباط با سازمان‌ها و نهادهای مختلف و فعالیت در حوزه‌های مختلف زبانی به این مهم می‌پردازد.

بخشی از واژه‌گزینی‌ها «نظری» است که مطالعاتی باید انجام شود تا بدانیم به چه طریق و با پیروی از چه اصول و با همکاری چه کسانی باید کارپیش برود. واژه‌گزینی فقط منحصر به زبان‌شناسان و ادبا نیست و نیاز هست استادان رشته‌های مختلف علمی نظر خود و واژه‌های معادل و جایگزین را پیشنهاد دهند.